

час взаємодії кожен об'єкт (річ) прагне знизити вплив протилежного об'єкта (іншої речі) і підвищити власний вплив. При цьому поняття «об'єкт» або «учасник взаємодії» не завжди є тотожними, проте вони - пасивні й нейтральні. Суб'єкт (людина) як «активна сторона» (зацікавлена сторона), створює конфліктну ситуацію і впливає на перебіг конфлікту відповідно до своїх інтересів усвідомлено, продумано, вступаючи у взаємодію з іншими людьми, тільки коли це необхідно йому самому.

Обговорення. Виявлено антиномію «природне-штучне», що раніше апелювала до діалогу природи та мистецтва, проте з'ясувалося, що мова кібернетики стає домінантною та унеможливорює метафізичну й онтологічну цінність такої антиномії. Духовний віртуум інтерпретований як фантазія, природна мова культури та мистецтва. Комп'ютерний віртуум представлений як тіло машини, програма, штучна мова як сукупність кодів та їхніх комбінацій.

Висновки. Антиномія є першоджерелом взаємодії. Метафізична антиномія сприяє підтриманню балансу, стійкості. Попри те, що антиномія містить полярності, це дає змогу охопити кожну з них окремо, а також розглядати як окремий вимір. При взаємодії, вони породжують топологію духовних сенсів і фізичних просторово-часових форм.

Ключові слова: взаємодії, антиномія, соціальна матриця, топологія соціуму, деконструкція.

DOI: 10.18372/2412-2157.39.18442

УДК 167.1/168:7.01(045)

Л.О. Шашкова

НАУКОВА КОМУНІКАЦІЯ В СКЛАДНИХ СОЦІАЛЬНИХ КОНТЕКСТАХ: ПІДХОДИ СОЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ НАУКИ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ЕПІСТЕМОЛОГІЇ

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
ORCID ID: 0000-0002-2054-0405

Анотація. У статті досліджуються процеси зміни дисциплінарної структури науки та поворот до міждисциплінарної і трансдисциплінарної методології. У контексті останнього особливості наукової комунікації репрезентовано в межах підходів соціальної філософії науки і соціальної епістемології. Дослідницька увага сфокусована на виявленні дотичності методологічних та епістемічних практик наукової комунікації. Наведені приклади ситуацій прояву епістемічної рівності/нерівності, згоди/незгоди, довіри/недовіри з метою виявлення механізмів і процедур прийняття колективних/групових рішень. Обґрунтовано, що спільним у підходах соціальної філософії науки та соціальної епістемології є орієнтація на дослідження проблем, характерних для складних соціальних контекстів, в яких епістемічні суб'єкти взаємодіють щодо вироблення колективних практик прийняття узгоджених рішень і подолання комунікативної розрізненості.

Ключові слова: наукова комунікація, соціальна філософія науки, соціальна епістемологія, контекст, довіра, епістемічний агент, колективне переконання, міждисциплінарність, трансдисциплінарність.

Вступ

У житті сучасної людини роль і місце науки важко перебільшити, водночас розуміння такої ролі є доволі складним процесом, який ще далеко не завершений. Наука є багатомірним феноменом, багатоаспектним у своєму визначенні, тому науку характеризують і як систему знань, і як наукову діяльність, і як соціальний інститут. Безперечно, що наука є такою галуззю діяльності, яка спрямована на вироблення і систематизацію об'єктивних знань про дійсність, а критичне наукове мислення є, по суті, запереченням того, що на перший погляд здається очевидним. Водночас, наука є важливим соціальним інститутом, який не лише забезпечує форми функціонування та використання знання, але й комунікацію вчених і наукових спільнот.

У сучасному контексті доволі інтенсивно змінюються форми колективної діяльності вчених, ставлення суспільства до науки, структура науки як соціального інституту. І такі зміни мають свої проєкції на процеси трансформації наукової комунікації. У свою чергу, виникає необхідність розробки нових форм спілкування як усередині наукової спільноти (дисциплінарних і міждисциплінарних), так і комунікативної взаємодії із соціокультурним середовищем (трансдисциплінарних). У дослідженнях із філософії науки означене актуалізує філософсько-методологічні

та соціально-епістемологічні рефлексії проблематики наукового спілкування з метою виявлення механізмів подолання комунікативної розрізненості, розрізненості чи відстороненості, з одного боку, між природничниками і гуманітаріями всередині наукової спільноти, а з другого боку, між науковцями і представниками інших царин діяльності та просто пересічними людьми з життєво-практичними орієнтаціями. Питання особливостей і можливостей наукового спілкування, методологічних та епістемічних механізмів і процедур вироблення спільних узгоджених рішень перебувають в центрі уваги даної розвідки.

Довіра до науки і науковців у суспільстві протягом останнього століття традиційно залишається високою. Фактично, це засвідчують результати опитування міжнародної компанії Ipsos Group, присвячені визначенню Глобального індексу довіри (Global Trustworthiness Index) до професій. Протягом останніх шести років, коли були проведені опитування, вчені зберігають свої позиції найнадійніших професій у світі (після лікарів) з індексом довіри 57% (Clemence 2023). Такий високий індекс підтверджує стабільне соціальне схвалення досягнень науки і діяльності науковців у суспільстві, яке засвідчує існування спільного переконання в тому, що наука сприяє досягненню схвалених суспільством цілей. Зазначимо, що досягнення такого високого суспільно узгодженого

переконання щодо довіри науковій спільноті, серед іншого, спирається на епістемічні механізми перетворення індивідуальних переконань на колективні. А які епістемічні та методологічні механізми і процедури використовуються самими вченими у виробленні спільних узгоджених рішень, і чи мають вони виходити для цього у помежові з наукою простори знання? Спробуємо поміркувати над такими питаннями.

Мета дослідження

Закцентувавши увагу на аналізі особливостей формування методологічних дослідницьких підходів і стратегій, пов'язаних зі змінами дисциплінарної структури науки і повороту до міждисциплінарності й трансдисциплінарності, дослідження має на меті репрезентувати осмислення даних процесів у межах взаємопов'язаних напрямків – соціальної філософії науки і соціальної епістемології. Дослідницька увага сфокусована на виявленні методологічних та епістемічних механізмів і процедур вироблення узгоджених рішень та налагодження наукової комунікації.

Методологія дослідження

Методологічною основою дослідження є підходи соціальної філософії науки та соціальної епістемології, які дозволяють збудувати і використовувати міждисциплінарні й трансдисциплінарні містки у проясненні процесів наукової комунікації.

Результати

Як відомо, наукове дослідження є складним, структурно впорядкованим процесом, який має власну особливість розгортання. У формулюванні мети і завдань наукового дослідження важливу роль відіграє постановка наукової проблеми, яка визначає ситуацію, пов'язану з невизначеністю, слабкою рефлексійністю та можливістю альтернативних розв'язань. Тому наявність ситуацій проблемності в науковому дослідженні є важливою для формування не лише індивідуальних переконань і суджень ученого, але є мотивацією щодо формування узгодженого колективного висновку/рішення в результаті наукового обговорення і комунікації.

Напрацювання в межах соціально-історичного та комунікативного напрямку філософії науки (Т. Кун, І. Лакатос, С. Тулмін, П. Фейєрабенд, Б. Латур та ін.) стали основою для постнекласичних досліджень теоретичних і методологічних засад науки останніх десятиліть (І. Добронравова, Л. Дротянко, Л. Бевзенко, В. Рижко, Л. Сидоренко та ін.) і значно підвищили дослідницький інтерес до проблематики взаємодії природничо-наукового та соціально-гуманітарного знання.

Дійсно, від часу введення в науку соціально орієнтованих концептів («парадигма», «науково-дослідницька програма» тощо) та набуття наукою проблемно-орієнтованих форм дослідницької діяльності, таких як проектування, прогнозування, програмування, були переглянуті підходи до розуміння як наукового знання, так і дисциплінарності науки, і трансформацій наукового досвіду в нових конфігураціях. Філософія науки останньої чверті минулого століття актуалізувала

проблему суб'єктності наукового знання, ба більше, сформулювала її через розуміння багатосуб'єктності науки у вимірі різних епох, культур і типів мислення, завдяки чому природничі науки, як і науки гуманітарні, набули культурно-історичних рис. Приміром, проблема контекстуальності знання, яка для гуманітарної сфери науки є від початку визначальною, була виявлена для природничої сфери наукового знання під впливом поширення принципу «організованої складності» та «раптових властивостей» у дослідженні організованих структур біологічних і соціальних організмів.

Тривалий час методологічна позиція прибічників розділення природничих та гуманітарних наук залишалася непорушною. Така позиція спиралася на неокантіанську концепцію розрізнення наук за предметом і методом: науки про природу дають пояснення фактів, а науки про людину – розуміння людських дій (через тексти і соціальні інститути). Свого часу проблематика співвідношення методології природничо-наукового та гуманітарного знання досліджувалась представниками аналітичного напрямку філософії науки. Суттєві зрушення відбулися у 70-і роки минулого сторіччя, коли в якості міждисциплінарної методології (і природничо-наукової, і соціально-гуманітарної) почав розглядатися системний підхід, що сформувався на основі нового способу мислення – системного, яке спиралося на урахування зв'язності, взаємовідношення, контексту. Нагадаємо, що відповідно до такого підходу суттєвими властивостями системи є властивості цілого, яких не має жодна з його частин, тому що нові властивості виникають на підставі взаємодії та взаємовідношення між частинами. Впевненість у тому, що властивості складної системи можна пояснити властивостями частин, було характерним для класичної науки. В основу такого розуміння був покладений аналітичний метод (розкладання на менші складові): у процесі пізнання аналіз вимагає відділення того, що досліджується, з метою його розуміння. Але виявилось, що поведінку системи не можна пояснити лише за допомогою аналізу, а властивості частин можуть бути виведені лише з організації та в контексті цілого, отже, змінилося уявлення щодо принципів взаємовідношення частин і цілого. Системне мислення вимагає дослідження частини у розширеному контексті цілого. Тому системне мислення, по суті, є контекстуальним і деякою протилежністю аналітичному мисленню. І хоча основні критерії системного мислення сформувалися в межах фізики та біології, його основні принципи, такі як контекстуальний, процесуальний і мережевий принципи, застосовувались у сфері соціально-гуманітарної методології. У 70-ті роки було сформовано уявлення про знання як мережу понять і моделей, в якій не може ставитися питання більшої фундаментальності. Мережеве мислення змінило погляди на природу і способи опису наукового знання. Усі властивості частин цілого взаємопов'язані й узгоджені їх взаємозв'язків визначають структуру цілого.

На межі ХХ-ХХІ століття визначилися особливості сучасного етапу осмислення проблем

методологічної сфери науки, пов'язані з формуванням нових дослідницьких підходів, викликаних суттєвими зрушеннями в організаційній характеристиці науки – її дисциплінарній структурі. Процес трансформації дисциплінарних конфігурацій наукових структур мав свої особливості розгортання.

Формування дисциплінарного підходу в науці відбувалося в результаті становлення класичного природознавства XVII–XVIII століть і формування відповідного класичного типу наукової раціональності. Нові дисципліни створювалися за рахунок отримання нового знання і диференціації наявного. В результаті у межах кожної науки формувався світ, відмінний від інших наук, з особливим набором понять, теорій і методів. Дисциплінарна будова науки передбачала визначеність предметної царини науки, унормований рівень упорядкованості відносин в межах наукової дисципліни і межі дослідницької діяльності. Важливою рисою дисциплінарної науки стало формування солідарності всередині спеціалізованої діяльності, конкретизація уявлення про організацію науки як соціального інституту та взаємодію в його межах різних наукових дисциплін. Водночас, дисциплінарна наука виявилась недостатньою у вирішенні складних проблем, які потребують інтеграції знань із різних наукових галузей. Тому формування неklasичного типу наукової раціональності було пов'язано зі зрушеннями в організаційній структурі науки в бік міждисциплінарності, яка акцентує увагу на взаємодії дисциплін від обміну ідеями до взаємної інтеграції та кооперації концепцій і методологій (Дротянко 2017).

Міждисциплінарний підхід став домінуючим у середині XX століття. На відміну від дисциплінарності, міждисциплінарність об'єднує знання з різних галузей для досягнення загальних та інтегрованих рішень. Останнє стосується узгодження мов, налагодження комунікації, переносу конструкцій однієї дисципліни в іншу, взаємодії кількох дисциплін для управління складними системами тощо. Міждисциплінарність сприяє подоланню дисциплінарної обмеженості та уникненню наслідків надмірно вузької спеціалізації наукових дисциплін, тому, по суті, – це кооперація різних наукових галузей, рецепція методології і практик, яка поєднує різноманітні теоретичні припущення.

Якщо характеризувати особливості міждисциплінарних процесів у соціально-гуманітарній сфері науки, то потрібно зазначити, що, окрім вищезначеного, вони ґрунтуються також на інтеграції міжпарадигмального, міжетнічного, кроскультурного рівнів. У цьому полягає особливість гуманітарного знання як осмислення людиною різних контекстів власного досвіду, в процесі якого гуманітарій виступає перекладачем сенсів для виразників різних поглядів на світ. Будуть це представники різних конфесій, етнічних груп, гендерних орієнтацій тощо, всі вони співіснують у світосприйнятті дослідника як інша, але співіснуюча з ним реальність. Тому осмислення та розуміння інших концептуально-світоглядних засад є можливим лише

через з'ясування власного контексту і його дотичності до загальних культурно-історичних процесів.

Розвиток науки XXI століття актуалізує дослідження ситуацій, у яких межі дисциплін стають гнучкими, постають питання поєднання істинності та практичної корисності. Такий стан справ пояснюється зміною характеру науки, яка виходить за межі лабораторій і переступає дисциплінарні кордони, здійснюючи трансцендуючий рух у помежові території з життєвим світом, реагуючи на запити і вимоги практично-прикладної сфери. Таким вимогам відповідає методологічна стратегія трансдисциплінарності, яка не лише перетинає дисциплінарні межі, але й забезпечує єдність знання за межами наукових дисциплін. Не вдаючись до відмінностей між поняттями «міждисциплінарність» і «трансдисциплінарність» (Шашкова 2022), лише звернемо увагу, що трансдисциплінарні дослідження характеризуються переносом когнітивних схем з однієї дисциплінарної галузі до іншої, що характеризує діяльність у спільному проєкті. Розвиток мислення в межах трансдисциплінарного підходу дає можливості для подолання диференціації наукового знання та реалізації потенціалу для розвитку інтегративної ідеї знання, в якій єдність обумовлена не об'єднанням комплексу дисциплін, а спільністю на рівні дослідницьких програм у вирішенні життєво важливих проблем. Саме зв'язок із проблематики життєвого світу як вимога і критерій трансдисциплінарності зумовлює особливу методологічну роль філософії як медіатора, посередника у взаємодії фахівців з різних царин.

Спираючись на попередній екскурс, тепер приділимо дослідницьку увагу виявленню дотичності методологічних та епістемічних практик наукової комунікації та їхньому осмисленню в ракурсах соціальної філософії науки та соціальної епістемології.

Обговорення

Соціальна філософія науки має своїм фокусом дослідження аналіз комунікативної природи наукового спілкування, яке носить внутрішньо-науковий міждисциплінарний характер і трансдисциплінарний, що виходить за межі наукового, характер, що дозволяє репрезентувати дослідження науки в культурно-історичному контексті як глобальну філософську і соціальну проблему.

Вище згадувалося про дисциплінарний потенціал методологічного призначення філософії як медіатора. Так от зусилля соціальної філософії науки якраз і спрямовані в бік налагодження спілкування вчених, представників різних галузей наукового знання. Тому осмислення соціальною філософією науки особливостей стосунків науки і культури, влади, політики є суттєвою складовою наукового дискурсу.

Можемо спостерігати, наскільки активно сучасна наука транслює в суспільство свої новітні досягнення і відкриття. В результаті формується ситуація, коли між самим науковим знанням і його суспільним «аватаром», тобто адаптованим до повсякденного життя людини та масово поширеним образом, важко провести розмежування. Якщо

додати, що такі образи часто асоціюються зі зростаючими для людини ситуаціями ризиків і невизначеностей, то важливою стає постаць вченого, який, з одного боку, може критично оцінити аргументи науки, як незалежного і незацікавленого дослідження, а з іншого боку, представити науку як фокус сучасного суспільства, який перетворює життя і окреслює можливі перспективи розвитку як притягальні, цікаві та обнадійливі для людства, хоча й почасти ризиковані та невизначені. Оскільки експертизу соціальних наслідків, викликів і загроз, які може витримати суспільство, мають проводити науковці (знавці й експерти), то ключовим елементом схвалення в епістемічному розумінні стає довіра: учені й експерти, яким довіряють у суспільстві. В цьому зв'язку постає не менш значуще питання щодо формування епістемічних переконань у вимірах довіри/недовіри, згоди/незгоди у науковій спільноті самих знавців та експертів у результаті налагодження комунікації та здійснення інтеракцій (Zollman 2011). Проблема полягає в тому, чи можливо повністю досягти розуміння наукової інформації? Якщо можливо, то яке наукове розуміння є доступним і в який спосіб відбувається досягнення такого розуміння? Деякі розв'язки надаються у дослідженнях соціальної епістемології, до осмислення яких і звернемося.

Зауважимо, що соціальна епістемологія досліджує процес пізнання з міждисциплінарних позицій і приділяє особливу увагу соціальним вимірам знання, тому вивчає індивідуальне епістемічне переконання в актуальних соціальних контекстах (Goldman 2004, 2011). Соціальна епістемічна система представляє множину агентів (знавців та експертів), які беруть участь в епістемічному процесі та вступають в інтеракції, що дозволяє визначити епістемічну соціальність як такі форми і шляхи, через які знання стає соціальним.

Соціальні епістемологи (Девід Блур, Бруно Латур) пропонують перетворити традиційну індивідуальну схему продукування знання на таку, в якій індивід отримує знання, розповсюджене в спільноті, знання спільноти. Особливим трендом досліджень є групова епістемологія, або ж епістемологія колективних переконань, яка аналізує соціальне на основі колективного/групового (Lackey 2014, 2021). Фокусування досліджень на груповому знанні дозволяє розглядати інтеракції та комунікацію як основні соціальні практики, а легітимним епістемічним носієм вважати групу/колектив (List 2011; Pettit 2011). Разом зі збільшенням кількості епістемічних агентів та нехтуванням індивідуальними ідеями може зростати і межа похибки. Щоб убезпечитися від останнього науковці/знавці з різних дисциплін комунікують з урахуванням практики «розподілу когнітивної праці», яка зосереджується на тому, як можливо змінювати переконання, беручи до уваги судження інших (Kitcher 1990, 1993). Ф. Кітчер запропонував використовувати концепт «консенсусної практики» як соціальної практики (чи методології) наукового міркування, яка складається з елементів індивідуальних практик, спільних для всіх.

Питання, яке активно обговорюється у площині соціальної епістемології, є питання про обґрунтування

групи у якості епістемічного агента та коректності висловлювання «епістемічні властивості групи». Умовою поставання групи в якості епістемічного агента є надання узгоджених раціональних зразків поведінки. Обговорення таких питань передбачає залучення додаткових пізнавальних концептів і процедур. Розглянемо найбільш поширені та значливі відповідно до мети і завдань статті.

Очевидно, що в контексті сучасності більшість епістемічних задач вирішуються групами/колективами учасників, діяльність яких пов'язана зі значною кількістю наукових лабораторій і проектів, комітетів та організацій, різноманітних груп експертів тощо. Кожна група представляє множину ідей, суджень, сенсів, переконань, тому соціальних епістемологів цікавить сфера узгодження індивідами суджень, щодо одних і тих самих питань. Прийняття узгоджених рішень груповими епістемічними агентами передбачає застосування окрім механізму узгодження індивідуальних переконань також процедури їх перетворення на колективні/групові.

Приклад такого механізму надає процедура агрегації (List 2011). Кр. Ліст пропонує розглядати групове знання та групову раціональність у контексті проблематики «агрегативної» перспективи узгодження знання і суджень. Агрегування визначається як осмислення «публічного розуму» з точки зору пошуків згоди в колективно-групових процесах пізнання. Агрегативна процедура – це епістемологічне завдання для групової чи колективної організації та механізм агрегування індивідуальних переконань членів групи у колективне знання. Механізм «узгодження» (агрегування) суджень Кр. Ліста значущим є тим, що передумови, форми, методи для формування власних «нових» суджень походять із надзвичайної кількості процесів діяльності безкінечної кількості індивідів. Разом із тим, якщо агрегація із судженнями інших людей у власних внутрішніх пізнавальних діях можуть бути деякий період скритими, то в групових діях вони проявляються і стають актуальними.

Проблема неможливості досягнути узгодженого, «агрегованого» судження несе також деякі ризики. Мається на увазі, що актуалізується питання пізнавальної взаємодії епістемічно рівних агентів. Як відомо епістемічно рівні індивіди в обговореннях практично завжди підтримують власну думку у якості правомірної. Питання криється в тому, чи можуть вони припускати, що інша позиція також може бути правою, і чи можуть раціонально не погоджуватися? Яким може бути вплив свідчення на різні позиції: два епістемічні агенти поділяють одне й те саме свідчення, чи дозволяє це для одного проявити одне відношення до нього, а для іншого – інше, де, наприклад, можлива віра і недовіра?

В результаті формується ситуації «рівної незгоди», яка починається з незалежно оціненого факту різними учасниками. Епістемічно рівний дослідник є рівним для іншого, який досліджує паралельно, проте їхні кінцеві результати відрізняються. Перед учасниками постає вибір: чи залишатися на позиції епістемічно рівного значення, чи займати позицію епістемічно вищого значення,

тобто надати чи не надавати власному результату вищого значення. На думку А. Ельги, питання можна вирішити у два способи: «рівного значення» та «вищого значення» (Elga 2011). «Рівне значення» означає однакове значення для власної та епістемічно-рівної оцінки в тому сенсі, що кожен може претендувати на правильність. «Вище значення» означає надання власній оцінці більшого значення, ніж оцінці епістемічно-рівних. Дослідницьки цікавою є сама епістемічна ситуація, коли «епістемічно-рівний» рівними вважає усіх, незалежно від правильності та авторства оцінки, а «епістемічно-правильний» себе вважає також рівним і може при цьому дослухатися до вказівки рівного, але вважати правим себе. Отже, «рівне значення» застосовується до випадків незгоди. В таких випадках значущим є зв'язок у певному часовому проміжку сприйняття себе як експерта та єдність колективного сприйняття переконання, який впливає на виявлення того, чому не слід довіряти. А. Елга описує «дискурсивну дилему», яку відображає таку ситуацію, коли агрегативна процедура за умови голосування більшості не забезпечує послідовного колективного судження, навіть при послідовності індивідуальних суджень.

Що стосується виклику раціональності, то при одних і тих самих комбінаціях індивідуальних суджень різні агрегативні процедури можуть приводити до різних колективних суджень. Що стосується пізнавального виклику, то значення набуває «позитивна» та «негативна» надійність агента/учасника: з одного боку, кожен член групи має однакову надійність, але, разом із тим, судження різних членів групи є незалежними. А на епістемічний успіх групи впливає саме агрегативна процедура.

Висновки

Ураховуючи наведені в межах статті соціально-епістемічні приклади прийняття колективних/групових агрегативних рішень і результатів вироблення та застосування міждисциплінарних процедур (які аналізує соціальна філософія науки та методологія науки), можна стверджувати, що однією із значних проблем наукової комунікації залишається дефіцит узгодженості.

Комунікація в широкому сенсі визначається як повідомлення, яке породжує інформацію для розуміння. У наукових контекстах повідомлення повинно мати претензію на новизну, інакше комунікація не буде прийнятою і зрозумілою. Ніклас Луман запропонував для більш точної і повної характеристики комунікації перейти до аналізу систем комунікації і звернутися до вивчення соціальних структур (очікувань, настанов, орієнтирів тощо) (Luhmann 1981). Вони дозволяють підсилити розуміння важливості комунікативних стандартів спостереження, які, за Н. Луманом, визначаються як нормативні і когнітивні очікування. Нормативні очікування характеризуються тим, що ситуація подолати норму не означає зруйнувати норму, а, можливо, навіть укріпити її. А когнітивні очікування, по суті є такими, що розчарування в нормі веде не до її підсилення, а до її послаблення. В науковій

комунікації домінують когнітивні очікування, тому в складних соціальних контекстах, коли, серед іншого, йдеться про оцінку потенціалу взаємодії наукової і ненаукової комунікації (приклад трансдисциплінарності), необхідною умовою є узгодження нормативних і когнітивних очікувань учасників.

Прикладом вирішення таких завдань є проекти соціальної філософії науки і соціальної епістемології. Соціальна філософія науки надає інструменти аналізу і пояснення траєкторії розгортання стосунків науки, культури, політики від соціального схвалення науки до питання довіри до наукового знання. Соціальна епістемологія описує сценарії для складних контекстів, де епістемічні агенти взаємодіють із метою отримання і накопичення надійних та достовірних знань. Тому саме цінності знання, довіри, надійності, незгоди – у фокусі сучасних досліджень. Підхід соціальної епістемології релевантний до розуміння як епістемологічних, так і психологічних чи моральних особливостей будь-якої галузі людських взаємодій, де присутні варіанти згоди/незгоди. Тому важливо дослідити і запропонувати конструктивний аналіз для обґрунтування можливостей комунікативного діалогу між різними учасниками та їхнім інтелектуальними перспективами.

У статті проаналізовані можливі спроби представити філософсько-методологічне та епістемологічне осмислення шляхів налагодження наукової комунікації як всередині наукової спільноти, так і у взаємодіях науки та суспільства. Спільним у підходах соціальної філософії науки та соціальної епістемології є орієнтація на дослідження проблем, характерних для складних соціальних контекстів. У таких контекстах взаємодіють епістемічні суб'єкти (знавці й експерти), метою яких є вироблення надійного і вірогідного знання на підставі напрацьованих колективних практик прийняття узгоджених рішень. Під складними соціальними контекстами розуміємо, наприклад: обґрунтування (аргументацію) та переконання в контексті значного розходження (до прямо протилежних суджень, згоди/незгоди, довіри/недовіри) між учасниками; обмін знаннями та інформацією в контекстах непримиренних позицій через напрацювання дорадчих практик тощо. Перспектива розгортання позицій, викладених у статті, полягає в сприянні поширенню знань щодо актуальних комунікативно-епістемічних ситуацій і практик не лише в академічних наукових колах, але й за їхніми межами, з тим, щоб виховувати і розвивати соціальну чутливість до методологічної та епістемічної тематики у складних соціальних контекстах сьогодення.

Список літератури

1. Clemence M. *Politicians are the least trusted profession, while doctors and scientists are seen as the most trustworthy*. IPSOS. 2023. October 24.
2. Goldman A. *A Guide to Social Epistemology*. *Social Epistemology: Essential Readings*, 1st Edition, by A. Goldman (ed.), D. Whitcomb (ed.). 2011. P. 11-37;
3. Goldman A. *Group Knowledge Versus Group Rationality: Two Approaches to Social Epistemology*. *Episteme*. 2004. Vol. 1. P. 11-22.

4. Elga A. Reflection and Disagreement. *Social Epistemology: Essential Readings*, 1st Edition, by A. Goldman (ed.), D. Whitcomb (ed.). 2011. P. 158-182.
5. Kitcher Ph. The Division of Cognitive Labor. *Journal of Philosophy*. 1990. (87). P. 5-22;
6. Kitcher Ph. *The Advancement of Science*. New York: Oxford University Press. 1993.
7. Lackey J. *Essays in Collective Epistemology*. Oxford: Oxford University Press. 2014.;
8. Lackey J. *The Epistemology of Groups*. Oxford: Oxford University Press. 2021.
9. List Chr. Group Knowledge and Group Rationality: a Judgment Aggregation Perspective. *Social Epistemology: Essential Readings*, 1st Edition, by A. Goldman (ed.), D. Whitcomb (ed.). 2011. P. 221-242.
10. Luhmann N. The Improbability of communication. *International social science journal*. 1981. XXXIII,1. P. 122-131.
11. Pettit Ph. Groups with Minds of Their Own *Social Epistemology: Essential Readings*, 1st Edition, by A. Goldman (ed.), D. Whitcomb (ed.). 2011. P. 243-268.
12. Zollman K. The Communication Structure of Epistemic Communities. *Social Epistemology: Essential Readings*, 1st Edition, by A. Goldman (ed.), D. Whitcomb (ed.). 2011. P. 338-350.
13. Дротянко Л. Г. Міждисциплінарні дослідження в контексті розвитку високих технологій. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць*. Вип. 2 (26). 2017. С. 5-8.
14. Шашкова Л. О. Трансдисциплінарні перспективи експериментальних практик наукового мистецтва. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць*. Вип. 2 (26). 2022. С. 36-40.
3. Goldman, Alvin. 2004. "Group Knowledge Versus Group Rationality: Two Approaches to Social Epistemology." *Episteme* 1: 11–22.
4. Elga, Adam. 2011. "Reflection and Disagreement." In *Social Epistemology: Essential Readings*, edited by Alvin Goldman and Dennis Whitcomb, 158–182.
5. Kitcher, Philip. 1990. "The Division of Cognitive Labor" *Journal of Philosophy* 87: 5–22;
6. Kitcher, Philip. 1993. *The Advancement of Science*. New York: Oxford University Press.
7. Lackey, Jennifer. 2014. *Essays in Collective Epistemology*. Oxford: Oxford University Press.
8. Lackey, Jennifer. 2021. *The Epistemology of Groups*. Oxford: Oxford University Press.
9. List, Christian. 2011. "Group Knowledge and Group Rationality: a Judgment Aggregation Perspective." In *Social Epistemology: Essential Readings*, edited by Alvin Goldman and Dennis Whitcomb, 221–242.
10. Luhmann, Niklas. 1981. The Improbability of communication. *International social science journal*. XXXIII: 122–131.
11. Pettit, Philip. 2011. "Groups with Minds of Their Own." In *Social Epistemology: Essential Readings*, edited by Alvin Goldman and Dennis Whitcomb, 243–268.
12. Zollman, Kevin. 2011. "The Communication Structure of Epistemic Communities." In *Social Epistemology: Essential Readings*, edited by Alvin Goldman and Dennis Whitcomb, 338–350.
13. Drotianko, Liubov. 2017. "Mizhdystyplinarni doslidzhennya v konteksti rozvytku vysokyykh tekhnolohiy" ["Interdisciplinary Research in the Context of High Technologies Development"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seriya: Filosofiia. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Culturology* 2 (26): 5–8.
14. Shashkova, Liudmyla. 2022. "Transdystyplinarni perspektyvy eksperymentalnykh praktyk naukovoho mystetstva" ["Transdisciplinary Perspectives of Experimental Projects of Science Art"]. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu. Seriya: Filosofiia. Kulturolohiia, Proceedings of the National Aviation University. Series: Philosophy. Culturology* 2 (36): 36–40.

References

1. Clemence, Michael. 2023. "Politicians are the Least Trusted Profession, While Doctors and Scientists Are Seen as the Most Trustworthy." *IPSOS*. October, 24.
2. Goldman, Alvin. 2011. "A Guide to Social Epistemology." In *Social Epistemology: Essential Readings*, edited by Alvin Goldman and Dennis Whitcomb, 11–37.

L. Shashkova

SCIENTIFIC COMMUNICATION IN COMPLEX SOCIAL CONTEXTS: APPROACHES FROM THE SOCIAL PHILOSOPHY OF SCIENCE AND SOCIAL EPISTEMOLOGY

Introduction. Science is an important social institution that not only provides forms of functioning and use of knowledge, but also provides scientific communication. In the modern context, the forms of collective activity of scientists are changing. There is a need to develop new forms of communication. This research revitalizes philosophical-methodological and social-epistemological reflections on the problems of scientific communication, aiming to uncover mechanisms for overcoming communicative differences. **The aim** and tasks of the research is to identify methodological and epistemic mechanisms and procedures of agreed decisions for scientific communication. **Research methodology.** The methodological basis of the research is the approaches of social philosophy of science and social epistemology. These approaches allow building and using interdisciplinary and transdisciplinary bridges in clarifying the processes of scientific communication. **Research results.** The processes of changing the disciplinary structure of science and the turn to interdisciplinary and transdisciplinary methodology are considered. The possibilities and features of both methodologies are analyzed. Research attention is focused on identifying the interaction of methodological and epistemic practices in scientific communication. Additionally, it highlights the significant societal trust in scientists and explores the underpinnings of this confidence. **Discussion.** The peculiarities of scientific communication are represented within the approaches of social philosophy of science and social epistemology. Research attention is focused on revealing the relevance of methodological and epistemic practices of scientific communication. Examples of situations of epistemic agreement/disagreement, trust/distrust are given in order to identify mechanisms and procedures for collective/group decision-making. **Conclusions.** Social philosophy of science and social epistemology describes scenarios for complex contexts where epistemic subjects interact to establish trustworthy and reliable knowledge. That is why values of knowledge, trust, disagreement is in the center of current research. Philosophical-methodological and epistemological understanding of the ways of establishing scientific communication both within the scientific community and in the interactions between science and society are presented.

Keywords: scientific communication, context, social philosophy of science, social epistemology, trust, epistemic agent, group belief, interdisciplinarity, transdisciplinarity.